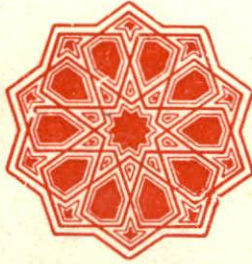

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVIII

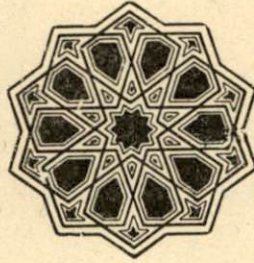

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVIII

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Prof. Dr. Hüseyin ATAY <i>Müslümanlarda Şüphecilik</i>	1
Prpf. Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU <i>Yaşayan Yezidilik</i>	23
Doç. Dr. Salih AKDEMİR <i>Al-Udeh'in et-Teşriul Cinâi el-İslâmi adlı eseri tercümesi üzerine</i>	37
Doç. Dr. Hayrani ALTINTAŞ <i>Gelişen Kozmolojide Ateizmin Meseleleri</i>	53
Doç. Dr. Rami AYAS <i>Felsefe ve Sosyal Bilimler Öğretimi</i> ...	73
Doç. Dr. Mehmet AYDIN <i>Din Fenomeni (1)</i>	79
Doç. Dr. Mehmet BAYRAKTAR <i>Cosmolog'col Relativity of ibn al-Arabi</i>	127
Doç. Dr. S. Hayri BOLAY <i>Bizanslı Alimlerin İstanbul'dan kaçmaları ve Rönesansı başlatmaları meselesi</i>	135
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Eski Hukuk mekteplerinde Hadisler</i>	143
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Talâk Hakkında Kur'an-ı Kerim'in Genel tutumu</i>	159
Doç. Dr. Mustafa FAYDA <i>İslâm Dünyasındaki ilk şehir tarihleri ve İbn şebbe'nin Medinei Münevvere tarihi</i>	
Doç. Dr. Sabri HİZMETLİ <i>İbâdilikte Velâyet ve Berâet İnancı İslâm Kültürünün doğuşu</i>	167
Doç. Dr. İsmet KAYAOĞLU <i>İslâm Külütürünün Doğuşu</i>	205
Doç. Dr. Günay TÜMER <i>Çeşitli yönleriyle Din</i>	213
Doç. Dr. Ahmet UĞUR <i>Kemalpaşazade'nin VIII. Defteri</i>	269
Doç. Dr. Mücteba UĞUR <i>Va'z, Kıssacılık ve Hadiste Kussâs</i> .	291

Doç. Dr. M. Sait. YAZICIOĞLU <i>İnsan fiili ve bir Kur'an-ı Kerim ayeti</i>	327
Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ABDULKERİMOĞLU <i>İki Vesika..</i>	335
Yrd. Doç. Dr. Münir KOŞTAŞ <i>Din Sosyolojisine giriş</i>	355
Yrd. Doç. Dr. Münir KOÇTAŞ <i>De l'euseignement traditionnel a l'euseignement moderne</i>	371
Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman KÜÇÜK <i>Sih Dini</i>	391
Yrd. Doç. Dr. Münir ATALAR <i>Surre-Name</i>	419
Dr. Hayri KIRBAŞOĞLU <i>Allah'ın Kelâmı olması Açısından Kur'an'ın mahiyeti ile ilgili ihtilaflar.</i>	427
Doç. Dr. S. Hayri BOLAY <i>Kitap tanıtma ve tenkidi</i>	445
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Kitap Tanıtma</i>	451
Yrd. Doç. Dr. Münir ATALAR <i>Kitap Tanıtma</i>	457
Dr. Nesimi YAZICI <i>Kitap Tanıtma</i>	459

Şeriat Uleması ile Tarikat Meşayihü İhtilâfı ve Tekke ve Zaviyelere
Tayinler Hakkında

İKİ VESİKA

Y. Doç. Dr. Abdulkerim ABDULKADİROĞLU
Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim
Üyesi

Bilindiği üzere Moğol istilasını müteakip Anadolu'da çeşitli tarikatlar yaygınlık kazanmışlardır. Böylece hem ictimaî dayanışma sağlanmış, hem de erbab-ı tarikat âdeta vatanın manevî bekçileri olmuşlar, Osmanlı hükümdarları tarikat erbabına hürmet etmişlerdir¹. O devirlerde siyasî ve sosyal hadiseler ile din, tarikat kavram ve tatbikatları arasında irtibat sağlam ve hepsi yekdiğeriyle uyum içinde bulunuyordu.

Bununla beraber Osmanlı tarihini incelediğimizde zaman zaman şeriat, tarikat ve hakikat kavramları etrafında büyük veya küçük kavgaların cereyan etmiş olduğunu; bu konular etrafında din âlimleri ile tarikat erbabının çekişmelerini görürüz². Bu kavgaların altında yatan gerçekler taraftarlarına göre ulvidirler. Ancak üzerlerinde kavga edilmeye değer yönlerinin mevcut olup olmadığı nasıl ortaya çıkartılacak; işe hissiyatın karışma payı ve derecesi hangi kıstaslarla tesbit edilebilecektir. Büyük çapta olaylara adları karışanların şahsiyetleri, ilim ve mana âlemindeki derinlikleri ve bu kişilerin bazı dünya emellerine kavuşabilmek için siyaseti âlet edip etmedikleri nasıl anlaşılacaktır. Bunun için şüphesiz ki tarih bilgisi yanında zamanın sosyal yapısını da bilmek icabedecektir. Bu konularda tarihçilerin yazdıkları gerçeklere ne kadar uygundur ve bu kayıtların içinde bizleri yanı-

1 Bu konuda bak. *Osmanlı Tarihi*, İ. Hakkı Uzunçarşılı, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1983, III. Cild, 1. Kısım, 3. Baskı, S. 348-349. (*Kısaltması O.T. Uzunçarşılı*).

2 Daha fazla bilgi için bak. a) a.g.e. "Sofiyeye Ricâli ve Kadızâdeliler", s. 343-366.

b) *İslâm Tarihi Dersleri*, H. Gazi Yurdaydın, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1971, "XVII. Yüzyılın Dinî Tartışmaları", s. 125-128.

tacaklar veya eksik olanlar yok mudur?³ Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşunu takibeden yüzyıllarda ve yükselme devrinde mevcut olmayan bu kavga ve fikir ayrılıkları neden daha sonraları ortaya çıkıp zaman zaman geniş boyutlar kazandı? İlk zamanlarda bu kavramlar iyice anlaşılmamış mıydı, yahut sonraki yüzyıllarda ilim erbabı, ilmî esaslarda taviz vermemekle beraber olayların müsamaha tarafını veya içinde buldukları toplumun âdet ve örflerini dikkatten uzak mı bulundurdular; yoksa "...biz hâl ehliyiz." anlayışı içinde tarikat erbabı ilmî gerçeklere kıymet mi vermediler? Bu sorulara değişik açılardan cevaplar verilebilir. Esas olan ilmî gerçeklere saygılı olmakla birlikte toplumun âdet ve örfünü de bir kenara atmadan, belirli zamanlar içinde ilmî gerçekleri kabul ettirmektir.

Bursa Ulu Camii Vak'ası, bir kadir gecesi namazının, camide, cemaatle kılınıp kılınmayacağı esasından ve bu konudaki görüş ayrılıklarından kaynaklanmaktadır. Olayda hissiyatın payı yüzde yüzdür. Halbuki diğer konularda olduğu gibi bu konuda da Kâtip Çelebi (1609-1659), en yapıcı bir şekilde konuya yaklaşmış bulunmakta⁴ ve "Regaib ve Berat ve Kadir Namazları Üzerinedir" başlığı altında şöyle demektedir: Önemine binaen bazı kısımları iktibas ediyoruz. "... Kimi bilginler bid'attır ve cemaat ile nafilâ namaz kılmak mekruhtur diye karşı çıktılar. Fayda vermeyip halk da ısrar etti. Bunun hakkında fetva istenince Şeyhülislâmlar kimi kerahetile, kimi nezir ile kılalar diye fetva verdiler...", "Lâkin bu konuda da halk taassuba düşüp ikiye bölündüler. Bir bölük aşırı

3 Bir örnek vermek istiyorum: 1110/1698 yılı Bursa Ulu Camii Vakası oldukça meşhurdur. Elimizde metni bulunan Gülzâr-ı Sulehâ ve Vefeyât-ı Urefa'nın (yazarı Eşref-zade Şehy Ahmet Ziyâeddin Ef., Bursa İl Halk Ktb. Orhan Kısmı, No. 1018/2) kaydı (vr. 106 a, 106b ve 178a, 178b) ile bu birinci kaynaktan olayı naklen anlatan Bursa Tarihi Kılavuzu (Abdulkadir, Bursa Vilâyet Matbaası, 1327, Birinci kitap, s. 283-287) adh eserlerin bu kayıtları, olayı teferruatıyla vermekte ise de, daha sonraki tarihlerde yazılmış olan Bursa ve Anıtları (Kâzım Baykal, Bursa Aysan Matbaası, 1950, s. 22) adlı eserde olay muhtasar anlatılmıştır. Önceki kaynaklara inemeyen bir okuyucunun zihninde ortaya çıkacak bazı soruların cevaplarını bu sonuncu eserde bulmak mümkün değildir. Halbuki tarihe "1110 Yılı Bursa Ulu Camii Vak'ası" diye geçen bir olaya, Bursa'ya hasredilen bir eserde daha fazla açıklık kazandırılmamış idi. Okuyucularına olay hakkında kısa da olsa bir bilgi verebilmek için bu haliyle aynen iktibas ediyorum: "Mustafa II zamanında 1110/1698'de Ulu Camii Vak'ası olmuştur. Kadir gecesi camide cemaat ile kadir namazı kıldıran imama dışardan gelen bir kafile (bu namazı cemaatle kılmanın doğru olmadığı) iddiası ile hücum etmişler, İmam Abdurrahim Ef. ye saldırdıkları hançer, iri bir adam tarafından önlenmek istenmiş fakat zavalhyı ikiye bölmüşler, vak'a büyümüş, dışardan bekçilerin müdahalesiyle bastırılabilmiştir."

4 *Mizanü'l-Hakk fi İhtiyari'l-Ahakk*, Kâtip Çelebi, Hazırlayan Orhan Şaik Gökyay, Devlet Kitapları, Türk Kültürü Kaynak Eserleri Dizisi, M.E.B. İst. 1972, s. 72-74. (*Kısaltması, Mizânü'l-Hakk*)

gidip kılınmaması yolunda sert davrandılar. İki taraf da isabet etmeyip itidalden çıkıldı. Bu konuda muhakeme ve orta sınır budur ki kılınmak ve kılınmamak eşit ola. Bir adam isterse nezir ile kıla, istemezse evinde kıla. Yahut yalnız yatsı kılınur mescide vara, kılanlar arasında bulunursa kıla. Cemaata aykırı davranmak ahmaklığı edip camiden çıkıp gitmeye. Orada nezir ile veya nezirsiz kılması muhalefet suretinde çıkıp gitmeden yahut oturup kılmamaktan yeğdir, nitekim mutaassıplar böyle yaparlar -eğer akıl ederse. Nihayet taassup damarı harekete gelip büyükleme ve kin karanlığı basiret gözünü bürür ve itidal semti apaçık iken görmezlenir, ifrat tarafına gider. Kendi boş zannınca, gûya 'ben akıllıca iş ederim' der. Zavallının haberi yok ki ham sofuluk yüzünden azarı hak eder, halkın nefretine uğramak ve Hakkın merdudu olmak suçuna kendini hazırlamış olur. Hey aptal o gece namazı evde kılsan, öyle soğuk, yakışıksız davranmasan olmaz mı? Ne lâzım gelir? Ömründe bütün namazları cemaatle mi kıldın? Yahut mescidde öteki müslümanlarla birlikte o namazları kılsan bir mekruh işi işlemekle kâfir mi olurdu?...”, “İmdi vaiz efendilere lâzımdır ki o namazlar zamanında bu muhakemeyi anlatsınlar, vaizlerin vazifesi budur, ifrat ve tefrit söyleyerek halka telaş verip ümmet-i Muhammed arasına ayrılık sokmasınlar. İnce eleyip sık dokumak ve sert söylemek yeri değildir. İbadet suretinde olan âdetleri yasaklamamak yeğdir. Zira hırsla ve israra yol açar. Belki rağbet ettirseler halka usanç gelir, öteki farzlar ve vacipler gibi giderek bırakırlardı. Görmez misin ki bî-namazlar o gecelerde mescide dolarlar, çünkü yasak hırsı artırmıştır.”

Görüldüğü üzere Kâtip Çelebi'nin olaylara yaklaşımı fevkalâdedir. Bursa Ulu Camii Vak'ası, bu iktibas gözönüne alınarak değerlendirilirse körü körüne bir taassubun neticesi olduğu ortaya çıkacaktır. İslâm ve ilim namına o gece işlenen cinayet incir çekirdeğini bile doldurmayacak bir konuda tamamen his ve feveranların ortaya çıkartıp sergilediği yüzkarası denilebilecek cinsten tipik bir örnektir. Normal zamanda bile işlenmesine asla cevaz verilmeyecek böyle bir olayın, içinde Kadir Gecesi bulunmayan bin gecedden daha hayırlı olduğu Kur'an-ı Kerim'de açıklanmış olan⁵ bir kadir gecesinde işlenmiş olması ne derece calib-i dikkat ve düşündürücüdür. Olaylar karşısında aklı selim esastır. 1110 / 1698'de vukua gelen bu olayın tarihi ile yukarıda anılan Mizanü'l-Hakk'ın yazılış tarihi olan 1656 yılı arasında 42 yıl fark vardır. Bu süre içinde Kâtip Çelebi'nin -hele İstanbul'a çok yakın bir yer olan- Bursa'da duyulmamış, tanınmamış olması düşünülemez. Muhtemeldir ki fikirleri etrafında

5 Kur'an-ı Kerim, Sure-i Kadr, XCVII/3.

tartışmalar bile başlamıştır. Sonuç olarak ilimsiz, âdet ve örflere saygısız bir taassuba hissiyatın da karışması halinde önü alınmayacak olayların vuku'unun her zaman için imkân dahilinde olduğunu söyleyebiliriz.

* *

Bu umumi girişten sonra yazımıza konu olan her iki vesika da, 1785-1839 yılları arası yaşayan ve saltanat süresi 1808-1839 arası olup 31 yıl gibi oldukça uzun süre tahtta kalmış olan 30. Padişah Sultan II. Mahmut dönemine aittir. Bilindiği üzere II. Mahmut islâhatçı bir padişah idi. Onun türlü konulardaki islâhat hareketleri incelenmeğe değer. Fakat tarihçilerimiz adıgeçen padişahın tekke ve zaviyeler alanındaki islâhatından söz etmemektedirler⁶. Biz bu yazımızda değerlendirdiğimiz vesikalarla II. Mahmut'un Tekke ve zaviyeler alanındaki islâhat düşünceleri ile ilim ehli ve tarikat erbabı arasında mevcut anlaşmazlık ve kavga konusunun boyutlarını ilmi bir şekilde tesbit konusunda samimî gayret göstermiş olduğunu su yüzüne çıkartmağa çalışacağız.

* *

Birinci vesika Turuk-ı 'Aliyye'nin Halvetiyye şeyhlerinden Pîr-i Sâni⁷ Çerkeşi (Çankırı-Çerkeş İlçesinden) el-Hac Mustafa Ef'nin "Risale fi Tahkiki't-Tasavvuf" adlı eseridir⁸. Şeyh Mustafa Ef. Çerkeş'te

6 Bu konularda daha geniş bilgi için ve bir örnek olmak üzere bak. *Osmanlı Tarihi*, Enver Ziya Karal, T.T.K. Basımevi. Ank. 1983, V. cild, 4. Baskı, s. 142-164. (*Kısaltması O.T. Karal*).

7 Pîr-i Sâni tabiri için bak. O.T. Uzunçarşılı, s. 344, Dipnot 1. Buradaki kayda göre Halvetiyye Tarikatı'nın kurucusu Şeyh Ömer Ekmeleddin olup birçok yerlere halife göndermek suretiyle bu tarikatı her tarafa yayıyan Pîr-i Sâni (İkinci Pîr) sayılan Seyyid Yahya Şirvânî (öl. 869/1464)'den söz edilir.

Bu konuda ayrıca bak. *Tomar-ı Turuk-ı 'Aliyye'*den Halvetiyye Silsilenamesi, Ebu Rıdvan M. Sadık Viedâni, Üçüncü Kitap, Evkaf-ı İslâmiyye Matb. İst. 1338-1341, s. 21 vd. (*Kısaltması Tomar*) Diğer bir Pîr-i Sâni (Sezâyî-i Gülşeni) için bak. *Sefine-i Evliya-yı Ebrar*, A.Ü. İlahiyat Fak. Lisans Tezi, No. Y. 22943, s. 39.

Çerkeş'li Mustafa Ef'nin "Pîr-i Sâni" diye vasıflandırılması, Kastamonu'da medfun olup halk arasında "Hazret-i Pîr" diye adlandırılmış olan ve semte de "Hisarardı" 'nın yanısıra bu ismin verilmesine sebep olan (Bu konuda bak. *Tomar*, Halvetiyye, 3. Kitap, s. 63), Halvetiyye'nin Şabaniyye Kolu'nun kurucusu Şeyh Şa'ban-ı Veli'ye isnadendir. O tarihlerde Çerkeş, Kastamonu'nun Çankırı Sancığına bağlı bir ilçe merkezi olduğuna ve Mustafa Ef. nin ise aynı tarikatın Şa'baniyye Kolundan teselsül eden Nasûhiyye Kolunun kurucusu (Üsküdar Doğancılarda medfun) Mehmet Nasûhi'nin halifesi olduğuna göre; kendisine izafe edilen Pîr-i Sâni sıfatının Kastamonu ve havalisi için yaygın bir ifade olması icabeder. Nitekim Çerkeş'te hazretin medfun bulunduğu camide bulunan levha halinde asılı silsilede de "Pîr-i Sâni" kaydı vardır.

8 *Tomar* müellifi bu havalıyı iyi bildiği halde böyle bir eserden söz etmemektedir. Bak. *Halvetiyye Kısmı*, 3. Kitap, Şa'baniyye ve Çerkeşiyeye bölümleri.

doğup yaşamıştır ve orada medfundur. Hakkında yazılı bilgilerde bazı ihtilaflar vardır. Bu risalesinden dolayı zamanın padişahının dikkatini çekecek derecede ilim ve irfan sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Ölüm tarihi çoğunluğun kabul ettiği üzere 1229/1813' dür. Osmanlı Müelliflerinde yazılı 1329/1911 tarihi ise gerçekten bir mürettip hatasıdır.⁹ Şa'baniyye'nin Karabaşıyye kolundan ayrılmış Nasûhiyye hülefasından olup Çerkeşiyye kolunu kurmuştur¹⁰. Kuşadalı'da, Sefine'nin beyanına uyularak (IV/57), "... Tahkiku't-tasavvuf adlı risalesini II. Mahmut'un isteği üzerine yazdı. Eğer bu doğru ise Mustafa Ef.nin en azından bir süre için İstanbul' da kalmış olduğunu kabul etmek gerekir..." denilmektedir ki bu ifade yanlış değerlendirilmeğe müsaittir¹¹. İncelediğimiz bir yazma ile üç matbu nüshanın mukaddimesinde "... emr-i sultanî ile sual olundukta" ile "...cevap buyurup tahrir ve irsal buyurdukları..." ifadelerine dikkat etmek icabetmektedir. Bu ifadelerden, şeyhin bir süre İstanbul'da kalmış olduğu açıkça anlaşılmamaktadır. Çünkü "...emr-i sultanî ile sual olundukta" ifadesini kabul ve adigeçenin İstanbul'da bir süre kalmış olduğunu düşünürsek, cevap sultana tahrir ve irsal değil, bizzat takdim edilir; hatta caize bile alınır.

Bu konudaki görüşümüzü destekleyecek tarihî ipuçları vardır. Söyle ki: Sultan II. Mahmut tahta çıktığında türlü eyâletlerde yarı bağımsız âyanlar türemiş olup hükümet otoritesini tesis için bu âyanlara karşı esaslî bir harekete geçti. Bazıları öldürüldü, birkısmı da sürüldü. Bu cümleden olarak Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın fitneleri ile Anadolu'da birçok isyanlar oldu. Bunların içinde en önemlisi Kastamonu'daki Tahmiscioğlu isyanıdır¹².

Bir değeri ise şudur: "Kadı-zâde ile Sivasî Ef. arasındaki ilmî münakaşa yukarıda görüldüğü üzere Kadı-zâde mensuplarının fiilî taarruzları ile çirkin bir şekil almış¹³ ve buna karşı Halvetiyye şeyhlerinden bazıları da ilmî şekilde risaleler yazarak cevap vermekte bulun-

9 Bu konuda ayrıca bak. Tomar, Halvetiyye Kısmı, 3. Kitap, s. 73, Dipnot 1.

10 Daha fazla bilgi için bak. a. Tomar, Halvetiyye Kısmı, 3. Kitap, s. 58 ve 72. b- Türk Ansiklopedisi, c. 18, s. 420-422.

c- *Kuşadalı İbrahim Halvetî*, Yaşar Nuri Öztürk, Fatih Yayınevi Matb. İst. 1982, s. 24 ve ve 28 (Dipnot 37). (*Kısaltması Kuşadalı*).

11 Bir önceki dipnot, (c) şıkkı, s. 28 (Dipnot 37). Yaşar Nuri Öztürk'un bu eseri uzun bir emek mahsulüdür. Ancak çalışma konusu başka bir zat olduğundan ilgisi bakımından Şeyh Mustafa Çerkeşi'den söz edilmiştir ki farklı değerlendirilmelerin bulunması tabiidir.

12 Bak. O.T. Karal, s. 154.

13 Yukarıda izah edilen 1110/1698 yılı Bursa Ulu Camii Vak'ası da bunun Anadolu'daki tezahüratından başka bir şey değildir.

muşlardı¹⁴. Demek ki bu yazımıza konu risaleden önce de aynı konularda risaleler yazılmıştır. Enteresan tarafı ise bunları yazanların Şeyh Mustafa Ef. gibi Halvetiyye şeyhlerinden bazıları oluşudur.

Şeyh Mustafa Ef.nin vefatı 1229/1813 tarihindedir. 1223/1808'de tahta oturan Sultan II. Mahmut'un bir süre iç isyanlarla uğraştığı, bu isyanlar içinde en önemlisi Kastamonu'da Tahmiscioğlu isyanı olduğu dikkate alınır ve o tarihlerde Çerkeş'in Kastamonu'ya bağlı bir ilçe merkezi oluşu bütün bu havalide zamanında nâmı yayılmış olan Şeyh Mustafa Ef.nin bir de Halvetiyye halifelerinden olması keyfiyeti de düşünülerek; padişahın halk nazarında siyasî bir yatırım maksadıyla ve kritik olan bu bölgedeki olayların üstesinden gelebilmek için şeyhe böyle bir soru sormayı bir hâl çaresi olarak düşünmüş olabileceği de ileri sürülebilir. Adigeçen şeyh de sultanın emrini cevaplayıp göndermiştir.

Ençok kayda değer tarafı ise II. Mahmut'un saltanatının ilk yıllarından itibaren meseleye hâl çaresi bulma gayreti içinde olmasıdır.

Şeyh Mustafa Ef. den manevî feyz alarak şeyhlik mertebesine sahip olanların sayıları elimizdeki silsile örneğine göre 19 dur¹⁵.

14 O.T. Uzunçarşılı, s. 361. Bu görüşün doğruluğunu isbata yardımcı bir husus da şudur ki, Türk Edebiyatında Bektaşî tipine bağlı fıkralar arasında Halvetiliğin konu edilmiş olduğu fıkra görmedim. İlmî risaleler kaleme alarak karşı tarafı susturma gayretinden uzak kalamayan Halvetiyye şeyhlerinden, II. Mahmut döneminin mühim olaylarına sebebiyet vermiş olan Bektaşîlerin desteğindeki Yeniçeri Ordusu, dolayısıyla Bektaşîlik tarikatı mensupları Halvetilerden çekinmiş olmaları ki fıkralarında bile adlarını anamamışlardır. Muhtemeldir ki gelecekteki bazı çalışmalar bu hususa da açıklık kazandıracaktır. Bu konuda bak. *Türk Edebiyatında Bektaşî Tipine Bağlı Fıkralar*, Dursun Yıldırım, Kültür Bakanlığı Halk Edebiyatı Dizisi, Ank. 1976, s. 56, (ç) şikkı. (*Kısaltması Fıkralar*).

15 Bu konuda incelediğimiz kaynaklarda kesinlik olmayıp daha az bir rakam verilmektedir. Meselâ Kuşadalı, çalışmasına esas aldığı kaynaklara atfen ondan fazla halifesi olduğunu nakleder. Bak. Kuşadalı, s. 28, Dipnot 37. Ayrıca bak. Tomar, Halvetiyye Kısmı, 3. Kitap, s. 73 (13 halife denmiş).

Çerkeş'teki camide bulunan ta'lik hattı ile yazılı Şeyhi medheder bir manzumeyi aynen ahıyorum. Burada da 11 halifesinden söz ediliyor.

“ Kutb-i 'âlem Çerkeşî eş-Şeyh el-hac Mustafa
Kim Tarik-i Halvetîde olmuş idi reh-nüma
Pertev-i nur-ı kemâli şöhre-i âfâk olup
Dergeh-i vâlâsı oldı ehl-i hâle mülteca
Su-be-su yenbu'-ı feyz ü himmetin icra ile
Eyledi onbir halifeyle cihana es-salâ
Yetmişüç yaşında emr-i İrci-i varid olup
İdicek ârâm-gâhın gülşen-i Milk-i Beka
Düşdi bir tarihi 'Âkif bendesinin kalbine
Hu deyüp Firdevs-i Vasla irdi pirim Mustafa

Silsile üzerinde 1395 hicri tarihi vardır. Aslı hakkında bilgimiz bulunmadığına göre muahhar bir tarih taşıyan bu vesikayı değerlendiren ihtiyatlı davranmak lazımdır.

* *
*

Bu yazıya esas aldığımız risalenin bilhassa İstanbul Kütüphanelerinde yazma nüshaları vardır. Fakat onların tamamını görme ve inceleme imkânımız olmadı. Şeyh Mustafa Ef. nin hayatı, kişiliği, eserleri ve tesirleri... gibi müstakil bir çalışma içine girilmediğinden buna lüzum da yoktu. Elimizde bulunan ve bu makaleye konu, yazma nüsha Çerkeş İlçesinde, hazretin türbesinin de içinde bulunduğu camide, levha halinde asılı metinden aynen istinsah edilmiştir¹⁶. Bu nüsha müellif hattı olmayıp istinsah tarihi ve müstensihin adı yoktur. Levhanın eb'adı 485x345 mm. dir. İri sülüs yazı ile yazılmış olup hat hataları vardır. Epeyce eski tarihli bir nüsha olabileceği kanaatindeyiz. Esas aldığımız matbu nüshalara gelince: Birincisi İstanbul'a Mekteb-i Tıbbiyye-i Şahane'de 5 Şaban 1300 tarihinde basılmıştır¹⁷. Diğer bir matbu nüsha ise Eskişehir, Matbaa-i Ticaret, 1331 kaydını taşımaktadır. Elimizde bu nüshadan istinsah edilmiş bir yazma nüsha vardır. Bir yerine 30 kelime kadar eksiktir ki iki satır atlanmak suretiyle yazılmış olabileceğini tahmin ederiz. Matbusunun aslını göremediğimizden karşılaştırarak hüküm veremiyoruz.

Çalışmada anılan yazma nüshayı esas alarak diğer iki nüsha ile karşılaştırıp ortak bir metin elde etmeğe çalıştık. Nüsha farklılıklarında Y= Yazma nüsha için, İ= İstanbul tab'ı için ve E= Eskişehir tab'ı için kullanılmıştır. Ancak bu karşılaştırma işlemi bittikten sonra A.Ü. İlahiyat Fak. Ktb. de matbu bir nüsha daha gördük¹⁸. Bu sonuncu nüshanın yerini ilerde çalışma yapacaklara göstermek suretiyle, şimdilik bu kayıtlı yetiniyoruz. Bunlar, sözkonusu risalenin oldukça rağbet görüp okunduğunu ve şimdilik tesbit ettiğimiz kadarıyla da olsa sık aralıklarla baskısının yenilenmiş olduğunu gösteriyor.

Sayfaların sol başlarındaki roma rakamları esas alınan yazma nüshanın satır sırasına karşılıktır. Risâle üzerinde açıklama, sade-

16 Kuşadahlı'da bu nüshadan söz edilmiyor.

17 Kuşadahlı'da (Bak. s. 28, Dipnot 37), "Çerkeş'i'nin adı geçen risalesi (yersiz, tarihsiz) basılmıştır." denilmektedir. Halbuki söz konusu risale, Halvetiyye şeyhlerinden Şeyh Yusuf Ef. nin iki eseri ile birlikte üçü bir arada basılmış olup baskı yeri ve tarihi sondadır. Bir nüshası için bak. A.Ü. İlahiyat Fak. Ktb. No. 4860, 4861. Buna ilâveten iki matbu nüsha daha tesbit etmiş bulunuyoruz.

18 Bak. No. 599 (Menakıb-i Tarikat-ı Halvetiyye ile birlikte), Baskı yeri yok, tarih 1290 (Cep boyu).

leştirme vb. işlem yapmadık. Ancak Melâmiyye hakkındaki tarihi kayıtlar¹⁹ dikkate alındığında Şeyh Mustafa Ef. nin bu konudaki görüşlerinin ve son derece yapıcı bir ifadeye sahip olması hususunun daha iyi anlaşılacağını söyleyebiliriz.

* *
*

İkinci vesika 1252/1836 tarihli bir ferman²⁰ olup divanî kırması ile yazılmıştır. Sultan II. Mahmut, salnatinın ilk yıllarında birinci vesikanın konusu olan Şeyh Mustafa Ef. nin ilmî görüşünü almıştır. Takibeden yıllarda ise Yeniçeri Ocağı 17.6.1826'da kapatılmış; bu ocak ile irtibatlı Bektaşî Tekkeleri'nin kapatılmasında Vak'a-i Hayriyye diye adlandırılan bu olayın akabinde olmuştur²¹. II. Mahmut'un Bektaşîlerle kıyasıya bir mücadele içine girmiş olduğunu Bektaşî fıkralarında bile görmekteyiz²². Sonraları kendisini "Gâvur padişah" diye adlandıranların bu kimseler olması tahminlerden uzak değildir. Bektaşî tekkelerinin kapatılmasını müteakip II. Mahmut'u Turuk-ı Aliyye'nin islâhı yolundaki icraatı içinde buluyoruz. Bu kısımda üzerinde duracağımız ferman bu teşebbüslerden biri, belki de en önemlisidir. II. Mahmut devri islâhat hareketleri içinde bu konuya ağırlık verilerek üzerinde bir çalışma yapıldığında şüphesiz daha başka vesika ve fermanların bulunacağını tahmin ederiz. Konu, tarihçiler tarafından ciddi bir tez konusu olarak da ele alınabilir.

19 Bir fikir edinmek için Bak. O.T. Uzunçarşılı, s. 347. "Bu Melâmiyye ricali ile şeriat uleması arasında fikir ve görüş noktasından ihtilaf olup bunların felsefe ve akideleri cahil halkı şaşırtıp dalâlete düşürebileceği için esas dinî akideleri muhafaza ile mükellef olan alimler bunlardan fikirlerini meydana vuranlardan bazılarını idam ve bazılarını da hapsedirmişlerdir. Melâmilerin tarikatları esas sohbet üzerine olup diğer tarikatlar gibi taç ve hırkaları, yani muayyen kıyafetleri yoktur. Şeyh-i Ekber Muhyiddin-i Arabî'nin Fususu'l-Hikem'i ve onun esası olan vahdet-i vücud felsefesi bunların umdelerindedir."

Ayrıca bak. O.T. Karal, s. 156. "Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından bir müddet sonra Bektaşî Tarikatı da yasak edildi. Bektaşilik ile Yeniçeri Ocağı arasında yakınlık, ocağın kuruluşunda Hac-ı Bektaş-ı Veli tarafından takdis edilmesiyle başlar. Bektaşiler Yeniçeriler gibi her türlü yeniliğe düşmandılar. Bu itibarla Yeniçeri isyanlarında her zaman onlarla fikir ve işbirliği yaparlardı. Bektaşiler halkın aşağı sınıflarıyla temasta oldukları için, Yeniçeri Ocağının kaldırılmasını bu sınıflar arasında kötü gösterebilirlerdi, Dine aykırı tören yapmakla suçlu tutularak takip edildiler. Tarikatları yasak edildi. Altmış yıldan önce yapılmış tekkeler bırakılarak gerisi yıktırıldı. Bektaşî kodamanlarından birkaçı İstanbul'da idam edilerek diğerleri Anadolu'nun türlü yerlerine sürüldüler".

20 Fermanın ash İsmail Hakkı Yılanhoğlu'nun özel koleksiyonunda bulunmaktadır.

21 Bak. Dipnot 19.

22 Bu konuda bak. Fıkralar, s. 55, (ae) şıkkı, s. 156/fıkra no. 221, 168/246, 227/381, 382, 228/383.

Fermanın çıkışı Mekki-zâde Mustafa Asım Ef. nin Şeyhülislâm-lığı devresine rastlamaktadır²³. Fermandaki mühür Galata Kadısı Mevlevî-zâde es-Seyyid Muhammed Es' ad'a aittir. Bu durum yadırganmamalıdır. Zira II. Mahmut'un Osmanlı Hükûmeti'ne yeni bir şekil vermeğe çalışması doğrultusunda padişah, sadrazam ve şeyhülislâm'da toplanmış olan yetkileri -batı devletlerinde olduğu gibi- türlü bakanlar arasında paylaşırması, böylece geniş ölçüde bir iş bölümü yapmış olması²⁴, fermandaki mühürün Galata Kadı'sına ait olması keyfiyetine açıklık kazandırmaktadır.

Fermanın kısaca konusu, Post-nişinlikleri inhilâl eden zaviye ve tekye post-nişinliklerine silsile ve nisbeti mechul, hasebi ve nesebi bilinmez, usûl-ı tarikat ve ahvâl-i hakikatten habersiz şeyh geçinenlerin tayin edilmemeleri hakkındadır.

Öncekinde olduğu gibi bu vesika üzerinde de açıklama, sadeleştirme vb. bir işlem yapılmayıp sadece metni verilmiştir. Sayfaların sol başlarındaki roma rakamları fermanın satır sırasına karşılıktır.

Sonuç

Bu yazı bir deneme mahiyetinde olup edebiyat tarihi açısından yazarının hedefi, sahasında çalışma yapacaklara malzeme temininde yardımcı olmaktır.

İşlemeğe çalıştığımız konu temelde birleşse bile birkaç bakımından dikkate değer. Şöyle ki:

1. Halvetiyye Tarikatı Şeyhleri arasında mütalaa edilerek Çerkeşli Şeyh Hacı Mustafa Ef.nin Hayatı, Kişiliği, Eserleri ve Tesirleri üzerine yapılacak çalışma konunun bir yönünü;

2. II. Mahmut'un islâhat hareketleri içinde- sadece Bektaşilik açısından değil, genelde- tarihlerde boşluğu görülen tekke ve zaviyelerin islâhı konusundaki düşünceleri ve icraatı üzerine yapılacak bir

23 Mekki-zâde Mustafa Asım Ef. 100. şeyhülislâm olup üç defada toplam 17 yıl 6 ay 18 gün meşihatta bulunmuştur. Bu konuda bak. a-*Osmanlı Şeyhülislâmları*, Abdülkadir Altunsu. Ay-yıldız Matb. Ank. 1972, s. 179-180. b-O.T. Karal, s. 165.

24 Bu konuda bak. O.T. Karal, s. 152.

çalışma ise diğer yönünü açıklığıyla ve ilmî gerçeklerin ışığı altında ortaya koyacaktır.

Bu yazıda kullanılan vesikalar tarihci ve ilâhiyateci için olduğu kadar, edebiyat tarihçisi, tasavvufla uğraşanlar, hatta halk edebiyatı çalışması yapanlar ve genelde Türk kültürü meraklıları için de değişik açılardan değerlidirler.

İlerde yapılacak çalışmaların gün yüzüne çıkmamış nice vesikaların istifadeye sunulmasına vesile olacağına, böylece de meseleye çok daha geniş boyutlar kazandırılacağına inanıyoruz.

Birinci Vesika:

RİSALE-İ TAHKİKİ'T- TASAVVUF¹

- I Ulemâ-yı şerî'at ve Meşâyih-ı tarikat beynlerinde cereyan eden kil ü kal ve ihtilâf-ı hâl ve hakikat-ı me'âl ne gûnâdır emr-i Sul-tânî ile sual olundukta Mevlânâ Kutbü'l-ârifin eş-Şeyh Mustafa el-Halvetî el-Çerkeşî (Kuddise sirruh ve li'llâhi derruh) hazretleri² tarafey-nin hâlini beyân ve hak olanı³ // ızhar ve iyân olunmak⁴ için cevab⁵ buyurup tahrîr ve irsal buyurdıkları risâle-i latife (el-hakku ehakku bi'l-ittibâ'ı).

- III Bismi'llâhi'r-Rahmani'r-Rahîm. Ma'lûm olaki erbab-ı kulûbun tah-sîli ve tahsîlinde sa'y-yı belîğ⁶ eyledikleri tasavvuf ahvâl-i selâseden iba-rettir ki, tecellî-i ef'âl ve tecellî-i // sıfât ve tecellî-i zât ile ta'bîr olunur. Lâkin hîn-i ifâdede⁷ ahvâl-i selâse sahipleri hâlât-ı selâseden⁸ üç fırka-i

1 İ'de Risâle fi tahkiki't-tasavvuf

E'de Giriş kısmı eksik

2 İ'de hazretlerinin

3 İ'de olan

4 İ'de olmak

5 İ'de cevâb-ı sevâb

6 İ'de sa'y ü belîğ

7 İ ve E'de cemî' ifadede

8 İ'de fırak-ı dalle

E'de fırka-ı dalle

Y'de iki şekli de yok

- bâtılıyye⁹ müşabihlerdir. Pes¹⁰tecellî-i ef'âl sehıbleri Cebriyye'ye ve ve tecellî-i sıfât sahibleri Hulûliyye'ye ve tecellî-i zât sahibleri İttihadıyye'ye¹¹ müşabih görünürler¹². Lâkin anlar¹³ cebr ü hulûl ve ittihad-dan¹⁴ // müberrâdır¹⁵. Pes¹⁶ bu tecelliyât-ı selâseye mazhar olan zevât-ı kirâm ile tavâ'if-i selâse-i mezkûrenin beynlerini¹⁷ tefrîk eden Şer'i Muhammedî ve Erkân-ı Ahmedidir ki¹⁸ eğer bir kimse daire-i şeri'atta dahil ve merkez-i istikamette sabit olup makamât-ı selâseden ve tecelliyât-ı sâbıkadan tekellüm ider ise ann kelâmı¹⁹ 'İrfân-ı İlâhî ve Esrâr-ı Rabbânîdir ki²⁰ andan²¹ zuhûr iden // hârik-ı 'âde kerâmettir, lâkin 'ında'llah ve 'inde'r-resûl ve 'inde'l-mürşidîn mezmûm ve bî-edeblikdir. Ve eğer dâ'ire-i şeri'atten hâriç ve merkez-i ittikadan zerre mikdarı münharif²² olur ise kendüsi dall ve kelâmı ilhad ve ifsaddir ve zuhûr iden hârik-ı 'âde sihr ve istidrâcdır. Amma²³ sofiyyeden Melâmiyyûn hazerâtı 'avâm-ı nâs 'inde ve mahcûbîn katında hasebu'z-zâhir şerî'ata muhâlif akvâl // ve ef'âl ve etvâr ile görünür ise de²⁴. Lâkin tahkîk ve tedkîk olunsa kat'an ve katıbeten şerî'at-ı Ahmedıyye'ye ser-i mü muhalefetleri yoktur ancak anlar²⁵ tabâyı'-i şerîfelerinde sır u ih-fâya mahabbetleri²⁶ merkûz olmağın mahcûbîn'inde halleri²⁷ zâ-hir-i şerî'ata²⁸ muhalif ve hakikatında²⁹ muvâfık-ı akvâl ve ef'âl ve

9 İ ve E'de fırka-ı batılaya

10 İ ve E'deyok

11 İ ve E'de İlâhiyye

Doğrusu budur.

12 İ'de görünür.

13 İ ve E'de anlar yok

14 İ ve E'de İlâhdan

Doğrusu budur.

15 İ ve E'de müberrâdırlar

16 İ ve E'de yok

17 İ'de beynlerin

18 E'de Ahmedıyye

19 İ ve E'de ann kelâmı yok

20 İ ve E'de... ki yok

21 İ ve E'de kendiden

22 İ ve E'de mâ'il

23 İ ve E'de yok

24 İ ve E'de ise dahi

25 İ ve E'de yok

26 İ ve E'de Sırr u ihfa mahabbeti

27 İ ve E'de halleri yok

28 İ ve E'de zahiren şerî'ata

29 İ ve E'de hakikatta

- VII etvâr ile nefislerin mestûr ve mahfî kılurlar ve³⁰ zâtında bu fırka-i mestûrîn // kâmillerdir, mükemmeller değillerdir³¹ ve nefsinde³² râşidlerdir, mürşidler değillerdir. Anlardan istid'a³³ ve istirşâd ve i'tikada lââyık iktida³⁴ sahîh değildir. Zira tâlib-i tasfiyye olanları şek ve şüpheye ilka iderler. İrşâd³⁵ şek ve şüpheye ilka etmek değildir³⁶, belki cemî'i nâsın kulûbundan reyb ü şekki ihrâç ve izâle itmekdir ve emr-i irşâd³⁷ Allah ü zü'l-Celâl Hazretlerinin inâyet-i ezeliyyesi ve cenâb-ı³⁸ Rabbaniiyesidir ki // bir kulmı ef'âlen ve sıfâten ve zâten³⁹ kendine cezb idüp ve nice müddet kasr-ı cemâlinde mihmân ve taht-ı visâlinde sultan kılın-dıktan⁴⁰ sonra tekmlen bi'l-irşâd⁴¹ makam-ı beşeriyete inzâl ve irşâd⁴² tevâ'if-i selâse ki küffâr ve 'avâm ve havâsıdır. Küffârı küfürden imana ve 'avâmı ma'sıyyetten tâ'ata ve havâsı mâsivâdan vuslata da'vet ile me'mûr ve taraf-ı Rahmâniyyesinden hilâfet ile mansûr ve mü'eyyed kılınmıştır⁴³. Ol'abde enbiyâdan ise nübüvvet-i ta'rîfiyye⁴⁴ tesmiyye olunur. // Mürşid-i kâmil ve mürebbî-i vâsil zâta nübüvvetten⁴⁵ hisse-mend olmalarıyla enbiyâ-yı 'ızâm ne gûnâ ferâ'iz ü vâcibâtı ve sünen⁴⁶ ve müstehabâtı vesâ'ir erkân-ı şerî'atlerini kavmi beyninde iktidaları kasdile cehren ve 'alenen icrâsiyle me'mûr oldukları⁴⁷ mürşidler dahî evrâd ve ezkâr ve halvet ve 'uzlet ve ferâ'iz ve nevâfil vesâ'ir erkân-ı tarîklerin müridleri⁴⁸ belki sâ'ir⁴⁹ beyninde iktidaları kasdile cehren

30 İ ve E'de ve yok

31 İ ve E'de değildirlir

32 İ ve E de nefislerinde

33 İ'de istid'a sahîh ve istirşâd sahîh değildir.

E'de istid'da ve istirşâd sahîh değildir.

34 İ ve E'de i'tikada lââyık iktida yok

35 İ'de mürşidiyyet

E'de mürşid

36 E'de değil

37 İ'de emr ü irşad

38 İ ve E'de cezbe-i

39 E'de zaten yok

40 İ ve E'de kıldıktan

41 İ ve E'de li'l-irşad

42 İ ve E'de irsal idüp

43 E'de kılınmıştır ki

44 İ ve E'de enbiyâdan ise nübüvvet-i teşrî'iyye, evliyâdan ise nübüvvet-i ta'rîfiyye

45 zât-ı nübüvvetten

46 İ'de sünnet

47 İ'de oldukları gibi E'de me'mûrlardır (Takiben) E'de 30 kelime eksik

48 İ'de müridlerin

49 İ'de sâ'ir nâs

- X ve 'alenen icrâsiyle me'mûrlardır ve mahalli ithamdan⁵⁰ // ihtirâz⁵¹ mültezimleridir ve ibâdât ve tâ'atlerinde ve sünen-i⁵² Muhammediyye'ye ittiba'larında ve siyer-i Ahmediyye'ye sülûklerinde aslâ 'ucub ve riyâ olmaz. Anlar bir⁵³ kavimdir ki (Lâ a'büdü Rabben lem erahû) ikrâmyle mükerrem olmuşlardır. Pes anların⁵⁴ kavilleri 'ayn-ı tevhîd ve fi'illeri 'ayn-ı ihlâsdır amma gürûh-ı melâhide⁵⁵ ibâdât-ı zâhiriyye ebrârın hali ve ibâdât-ı bâtımyye mukarrebînir hâli deyû ittikadları küfür ve ifsaddır. İbâdet-i zâhireyi⁵⁶ terk 'ayn-ı ilhâd oldığından ma'âdâ
- XI sahife-i⁵⁷ // kalbleri sıdk-ı⁵⁸ dînden ve nokta-i tasavvufdan hâli ve lisanlarında nice hurâfât ve şath u tâmmât câri ve mu'în-i şerî'at-ı garra olan ulemâ ve ittikâya⁵⁹ buğz birle ma'rifet-bârî ve tasavvuf iddi'âsında olup tarîk-i⁶⁰ aliyyeyi şerî'at-ı garrâdan ayırup bir tarîk add idüp hâl ü zevk ile sudûr iden ehlu'llahın kelâm-ı mutlaklarını⁶¹ lisana getürüp kendülerine kal ve meşâyih ile ulemâ beyninde müttefikun aleyhâ olan ibâdet ve tâ'atı⁶² ve riyâzet⁶³ ve mücâhedâtı terk ve muhtelifün fihâ //
- XII olan ef'âli vücüb mertebesinde kendülerine âdet ve hâl belki ma'siyyeti⁶⁴ âlet⁶⁵ kılan ol zümre-i dallîn ve ol fırka-ı hâsirîndan tasavvuf⁶⁶ ve ma'rifet-i Hak anlardan mehcûr ve⁶⁷ bu cihetten ulemâ-yı selef ve halef ba'zısı tahkiken ve ba'zısı takliden ol gürûh-ı melâhideyi zecr ve men' husûsunda 'arif ve kâmilî⁶⁸ fark itmeyüp suret-i itlâkda nice resâ'il tahrîr ve tahşiyeyi kelimât tahrîr⁶⁹ eylediler.

50 İ ve E'de (terkîbli) mahall-i ittihâm

51 İ ve E'de ihrâz

52 İ'de sünnet

53 İ'de bir yok

54 İ ve E'de pes anların yok

55 İ ve E'de melâhidenin

56 İ'de zâhiriyyeleri

57 İ'de safha-i

58 İ'de harf

59 İ ve E'de ulemâ-yı ittikaya

60 İ'de tarîkat

61 İ'de mutlakların

62 İ ve E'de ibâdât ve tâ'atı

63 İ'de riyâzât

64 İ ve E'de ma'siyyete

65 İ'de âlât

66 İ ve E'de tasavvuftur.

67 E'de mehcûrdur. Bu

68 İ'de 'arif-i kâmilî

69 İ ve E'de takrîr

XIII Lâkin 'ârif-i⁷⁰ mahcûbdan ve kâmili nâkîsdan ve makbûlü merdûd-dan fark itmeyerek zecr ve red emri⁷¹ metbû 'olmadığı ecilden bu babda e'imme-i sofiiyye dahî nice kitaplar te'lif ve nice risâleler tasnîf eylediler. Ulemâ⁷² ile meşâyih meyanlarında⁷³ olan nizâ lafzîdir, ma'nâda müttehidlerdir. İttihâd-ı ma'neviyyeyi fehm itmeyen bî-edebler ki⁷⁴ lafzında tekessür⁷⁵ niza'larına ehlü'llah râzî olmazlar.

XIV Temmeti'l-hurûf bi 'Avni'llahi'l-Meliki'r-Ra'ûf.

* *
*

İkinci Vesika*:

Tıbku aslihil-âli

- I Mevlevî-zâde es-Seyyid Muhammed Es'ad el-Kâdî bi mahrûsa-i Galata. Nemmakahû el-fakîr ileyi 'azze şânuhû ğufira lehümâ (Mühür Es'ad)
- II Kudvetü's-şüyûh ve'l-muhakkikîn Tophane-i 'Âmirem civarında esas-gîr-i mes'adet olan Kadirî-hâne-i feyz-âşiyânede post-nişîn reşâdetlû eş-Şeyh Muhammed Emin (dâme feyzehû) tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olcuk ma'lûm ola ki Memâlik-i Anadolu ve Rûmilinde kâin tekâyâ ve zevâyâ ashâbından biri fevt oldukda mahlûl olan tekye ve zaviyesi // tarîki ricâl ve hülefâsından eslâh ve erşedine verilmek ashâb-ı turuk-ı 'aliyye beyninde usûl-i kadîme-i mer'fiyyeden olarak turuk-ı 'aliyyeye bî-gâne ve ecânib makûlelerinden vikaye olunagelmîşken bir müdebbir bu usûle 'adem-i ri'âyetle o misillû mahlûl tekye ve zaviyeler bir takım silsile ve nisbeti mechûl ve hasebi ve nesebi nâ-ma'lûm kimesnelere // tevcîhini kazalar hükkâmı bâ-i'lâm inhâ etmekde ve bu suret usûl-i tarîkat ve ahvâl-i hakîkattan bî-haber müteşeyyih ve müzevvir makûlelerinin ve belki ba'zan melâhîde ve zenâdîka tâ'ifesinin tekâyâ ve zevâyâ zabtîle erbâb-ı ehliyet açığta kalarak bi-tevfikihî Sübhânehû ve Te'âlâ haklarında irtibât-ı derûn ilhâm-ı meşhûn şehriyârânem derkâr olan ehl-i // turuk-ı 'aliyye fukarâsının nişesten kılup ve inhilâl-i şirâze-i cem'iyet hâtîr-ı safâ mashûplarını mûcib olmakda olduğundan şu husûsus bir hüsn-i sûrete rabt ve vacibeden olduğuna binâ'en fîma-

70 İ ve E'de 'arifi mahcûbdan

71 İ ve E'de zecr ü red emr

72 İ'de ulemâlar

73 İ'de meyânelerinde

74 İ ve E'de bî-edeblerin

75 İ ve E'de teksîr

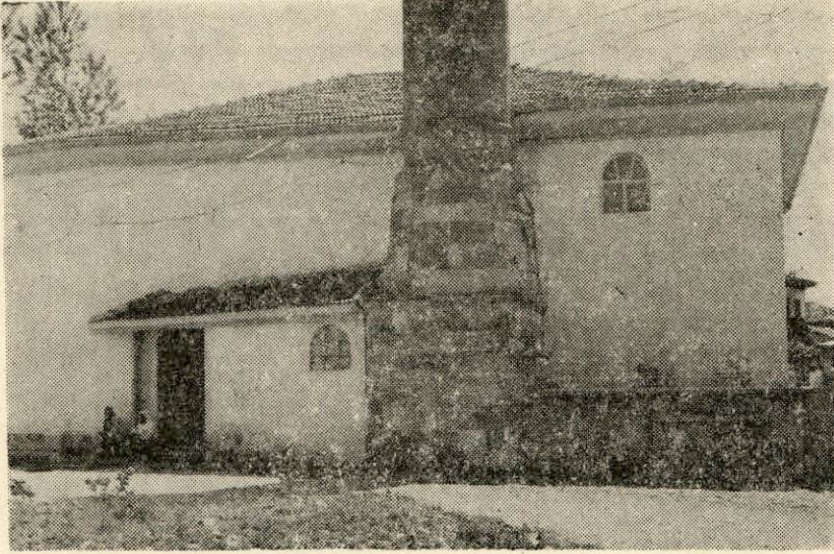
(*) Bu fermânın okunmasında yardımını gördüğüm Doç.Dr. Reşat Genç'e teşekkür ederim.

- ba'd Anadolu ve Rûmilide vâki' tekâyâ ve zevâyâdan biri mahlûl oldukda ol mahallin tarîki ricâli ve hülefâsından ahkâm-ı Şerî'at-ı mutahara // veesrâr-ı tarîkat-ı 'aliyyeye ârif ve müridîn ve sâlikîni terbiyye ve tesliyye usûl-i şerîfine vâkîf herkim bulunur ise ol mahalde olan meşâyih ve dervîşânın inzimâm-ı re'y ve ittifaklarıyla ana tevcîhi derbâr-ı şevk-karârıma 'arz ve inhâ olunmak ve bunun için zinhâr kuzât ve nüvvâb tarafından // harc-ı i'lâm mutâlebesiyle rencide olunmamak ve bundan böyle hükkâm-ı şer' taraflarından tekye-i mahlûle tevcîhi zımında hilâf-ı şurût olarak nâ-ehil yedlerine i'lâm verilecek olur ise ol i'lâm ma'mûlün bih olmayarak cihet-i mahlûle der-sa'âdetimde bulunan meşâyih ve dervîşânın re'y ve ittifak ve inhâlarıyla ehl ü erbâbına // tevcîh kılınmak üzere düstûru'l-'amel tutulması hususu, sen ki şeyh-i mûmâ-ileyhsin tarafından vesâ'ir turuk-ı 'aliyye meşâyihli mefâhiru's-şuyûh ve'l-muhakkikîn (dâmet fuyûzâtühüm) câniblerinden bi'l-iştirak memhûr 'arz takdîmile istid'â olunarak ol-babda bi'l-fi'l Şeyhü'l-İslâm ve Müftiyyü'l-enâm olan Mekkî-zâde a'lemü'l-ulemâ el-mütebahhirîn efdalü'l-fudelâ el-müteverri'in // Mevlânâ Mustafa 'Asım (edâmallahü Te'âlâ fezâ'ilehû) işaret etmeleriyle işaretleri mucibince 'amel ve hareket olunması husûsuna irâde-i seniyyem müte'allik olarak ol-bâbda i'lân-ı halî mütezammın Burûsa ve Edirne taraflarına başka ve Anadolu ve Rûmilî'nin üçer kollarına başka başka evâmîr-i şerifem tasdir ve tesyîr kılınmış olmağile i'lâmen divân-ı // hümâyûnumdan işbu emr-i celîlî'l-kadrim isdâr ve i'tâ olunmuşdur. İmdi işbu usûl-i hayriyyet-şümûlüm minvâl-i meşrûh üzre tesviye ve tensikîyle bir vakitte hilâf-ı vaz' ve hâlet vukû'a gelmemek lâzımeden idügi ma'lûm oldukda berminvâl-i muharrer vikaye-i usûl-ı tarîkat-ı 'aliyyeye i'tinâ ve dikkat ve muğâyiri hâl ve hareket vukû'a gelmemesine sarf-ı ru'yet olunmak //
- XI babında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur.
- XII Vüsûl buldukda bu babda vech-i meşrûh üzre şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vacibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâk mazmun-ı itâ'at makrûniyle 'amel ve hareket eylesin.

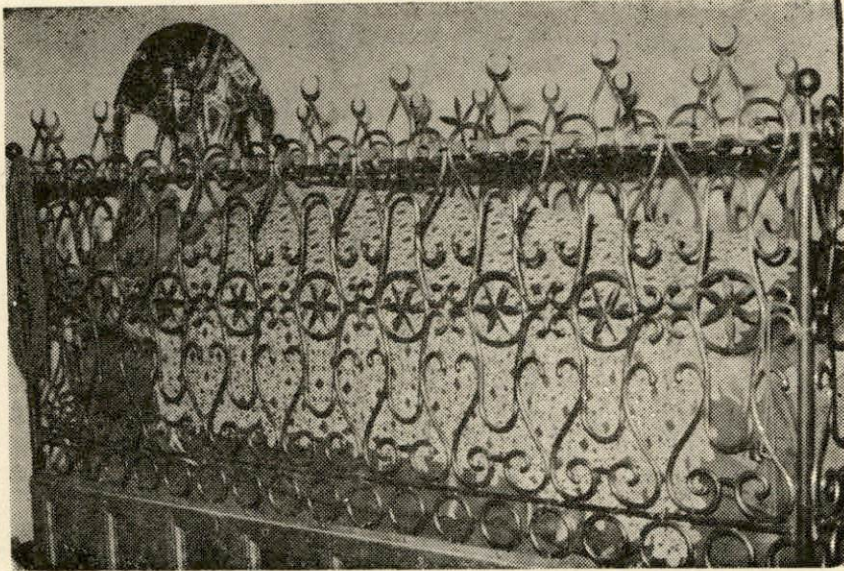
Şöyle bilesin 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsın.

Tahrîren fi evâ'il-i şehri-Şa'bânü'l-Ma'azzam, sene isney ve ham-sîn ve mi'teyn ve elf.

(Arkada) Turuk-ı 'aliyye hakkında sâdır olan emr-i 'âlî suretidir.

Çerkeş İlçesi'nde Pîr-i Sâni diye marûf eş-Şeyh Mustafa Efendi'nin mezarının içinde bulunduğu Pîr-i Sâni Camii

eş-Şeyh Mustafa Efendi'nin sandukası